

13 Αυγούστου 2021

Οι Παρακλητικοὶ Κανόνες προς Την Παναγία μας

Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Θεολογία και Ζωή / Ορθόδοξη πίστη

Ο Αύγουστος είναι ό μήνας της Παναγίας. Η μεγάλη ἔορτὴ τῆς Κοιμήσεως, τῆς μνήμης, τῆς Θεοτόκου, ποὺ ἐτέθη ἀκριβῶς στὸ μέσον τοῦ μηνὸς αὐτοῦ, ἥταν αἰτία καὶ ὅλες οἱ ἡμέρες του νὰ πάρουν σιγὰ - σιγὰ ἔνα Θεομητορικὸ χαρακτήρα. Οἱ δεκατέσσαρες

πρῶτες ἡμέρες μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τὰ προεόρτιά της καὶ οἱ ὑπόλοιπες τὰ μεθέορτα, ἡ παράταση τῆς μεγάλης αὐτῆς Θεομητορικῆς ἔορτῆς. Κατὰ τὴν αὔστηρὰ ἔορτολογικὴ τάξη, προεόρτιος ἡμέρα εἶναι μόνο ἡ παραμονή, ἡ 14η τοῦ μηνός, κατὰ τὴν ὁποία καὶ μόνο ὑπάρχουν εἰδικὰ τροπάρια στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία. Ἀλλὰ τὸ λειτουργικὸ ἔθιμο, ποὺ σήμερα ἀποτελεῖ πιὰ γενικῶς καθιερωμένη παράδοση, συνέδεσε ὅλες τὶς πρὸ τῆς ἔορτῆς ἡμέρες μὲ τὴν προπαρασκευὴ γιὰ τὸν ἔορτασμὸ τῆς μνήμης τῆς Παναγίας, ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲ τὴν προπαρασκευαστικὴ νηστεία, ἀφ' ἐτέρου δὲ μὲ τὴ ψαλμωδία τῶν παρακλητικῶν κανόνων πρὸς αὐτὴν μετὰ τὸν ἐσπερινὸ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν. Ἡ μεθέορτος πάλι περίοδος κατὰ τὸ ἴσχυον τυπικὸ λήγει τὴν 23η Αύγούστου, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία «ἀποδίδεται» ἡ ἔορτή, τὰ Ἐννιάμερα. Πάντοτε ὅμως κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπῆρχαν τάσεις παρατάσεως τοῦ ἔορτασμοῦ. Ἔτσι σὲ πολλὰ μοναστήρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἅγιου Ὁρους ἡ ἔορτὴ ἀπεδίδετο τὴν 28η Αύγούστου. Διάταγμα ἔξ ἄλλου τοῦ αὐτοκράτορα Ἄνδρονικου Β' τοῦ Παλαιολόγου ὅριζε νὰ ἔορτάζεται ἡ μνήμη τῆς Θεοτόκου...καθ' ὅλο τὸν Αὔγουστο μήνα ἀπὸ τὴν 1η μέχρι τὴν 31η.

Σὲ ἀνάλογο τάση φαίνεται ὅτι ὄφείλεται καὶ ἡ τοποθέτηση στὴν 31η τοῦ Αύγούστου τῆς ἔορτῆς τῆς καταθέσεως τῆς Τίμιας Ζώνης τῆς Θεοτόκου στὴν Ἅγια Σορό, ποὺ βρισκόταν στὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου στὰ Χαλκοπρατεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ Θεομητορικὸς μήνας, ἀλλά καὶ ὄλοκληρο τὸ ἔτος, ποὺ ἔληγε τὴν 31η Αύγούστου, σφραγιζόταν μὲ μία Θεομητορικοῦ χαρακτήρα ἔορτή.

Κατὰ τὸν Αὔγουστο, λοιπόν, τὸν μήνα τῆς Παναγίας, στοὺς ναούς μας, καὶ μάλιστα στὰ προσκυνήματα τὰ ἀφιερωμένα στὸ ὄνομά της, θὰ συντρέξουν οἱ πιστοί μας γιὰ νὰ ὑμνολογήσουν τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀναφέρουν σ' αὐτὴν τὴ θλίψη καὶ τὶς ἀγωνίες τους. Καὶ δικαίως, γιατί ἡ Θεοτόκος εἶναι ἡ λογικὴ κλίμακα ποὺ κατέβασε τὸν Θεὸ στὸν κόσμο καὶ ἀνέβασε τὸν ἄνθρωπο στὸν Θεό. Εἶναι ὁ κρίκος ποὺ συνέδεσε τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ, ποὺ ἔδωσε στὸν Θεὸ τὴν σάρκα, ὥστε νὰ γίνει, ἀπὸ ἄκρα φιλανθρωπία, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «ὅμοιούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα», σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ ὄστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Καὶ στὴν παρρησία τῆς

μητέρας Του, ποὺ τὴν ἄφησε πεθαίνοντας στὸν σταυρὸν στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰωάννου καὶ γιὰ δική μας μητέρα, καταφεύγοντας τώρα τὰ παιδιά της, οἱ ἀδελφοί τοῦ Χριστοῦ. Δὲν ἦταν ἡ διαθήκη Του αὐτή, ποὺ τὴν ἔγραψε ἐπάνω στὸν αἷματοβαμμένο σταυρό Του, ὅταν βλέποντας «τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα, ὃν ἥγαπα» εἶπε πρὸς αὐτὴν τὸ «Ἰδοὺ ὁ υἱός σου» καὶ πρὸς τὸν μαθητὴν «Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου»; Μὲ τὸ θάρρος λοιπὸν καὶ τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν πρὸς τὴν μητέρα ἀπευθύνεται ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Θεοτόκο, γιὰ νὰ διαβιβάσει Ἐκείνη τὰ αἰτήματά του πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ Θεό της, χρησιμοποιώντας καὶ πάλι τὴν παρρησία τῆς μητέρας. Γιατί μέσα στὸ μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησία, νεκροὶ δὲν ὑπάρχουν. Ὄλοι ζοῦν ἐν Χριστῷ καὶ συνεχίζουν καὶ στὸν οὐρανὸν τὶς προσευχὲς καὶ τὶς δεήσεις γιὰ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ζοῦν στὴ γῆ καὶ ἀγωνίζονται τὸν καλὸν ἀγώνα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ζῶντες στὸν κόσμο τοῦτο δέονται γιὰ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς των, ζῶντας ἢ κεκοιμημένους.

Καὶ πολὺ περισσότερο ἡ Θεοτόκος στὴ δόξα τοῦ οὐρανοῦ δὲν παύει νὰ ἔκτελεῖ τὸ ἔργο τῆς μεσιτείας ποὺ ἔκαμε καὶ στὴ γῆ. Ὅπως στὸ γάμο τῆς Κανᾶ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ζήτησε καὶ πέτυχε ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὴν θαυματουργική Του ἐπέμβαση, ἔτσι καὶ μεταστάσα ἀπὸ τὴ γῆ δὲν ἔγκατέλειψε τὴ γῆ, ἀλλὰ διαρκῶς διαβιβάζει τὶς αἰτήσεις μας πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ Θεό της.

Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο εἶναι ἡ «προστασία» ἡ «ἀκαταίσχυντος» καὶ ἡ «μεσιτεία» ἡ «ἀμετάθετος», ποὺ δὲν παραβλέπει τὶς ἰκετευτικές μας φωνές, ἀλλὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ προφθάνει στὴ βοήθεια ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ ψάλλει ὁ ποιητὴς τοῦ γνωστοῦ κοντακίου.

Σ' αὐτὴν λοιπὸν τὴ θεολογικὴ βάση στηρίζεται ἡ Ἐκκλησία ὅταν κατὰ τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ μηνὸς αὐτοῦ ψάλλει στοὺς ναούς μας τοὺς παρακλητικοὺς κανόνας πρὸς τὴν Παναγία. Θὰ ἐνώσουμε καὶ ἔμεῖς μαζὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπο λαὸ τοῦ Θεοῦ τὴ φωνή μας καὶ θὰ ἀπευθύνουμε πρὸς αὐτὴν τοὺς ὡραίους ὕμνους, ποὺ συνέθεσαν οἱ Ἱεροὶ ποιητὲς τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ πνευματοκίνητοι συντάκτες τῶν Ἱερῶν αὐτῶν ἀκολουθιῶν. Αὕτες ἀκριβῶς τὶς παρακλητικὲς ἀκολουθίες θὰ δοῦμε σήμερα. Τὸ θέμα εἶναι καὶ ἐπίκαιρο καὶ

πρακτικῶς χρήσιμο, ἀφοῦ ἀπὸ σήμερα τὸ βράδυ θὰ σημαίνουν οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν μας καὶ θὰ μᾶς καλοῦν σ' αὐτές.

Οἱ δύο ἀκολουθίες αὐτὲς μᾶς εἶναι γνωστὲς μὲ τὸ ὄνομα «Μικρὸς» καὶ «Μέγας παρακλητικὸς κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον». Ἔτσι ἔπιγράφονται στὰ λειτουργικά μας βιβλία. Στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι κάτι τὸ εὔρυτερο.

Ο κανὼν εἶναι μέρος μόνο τῆς ὅλης ἀκολουθίας, τὸ μεγαλύτερο καὶ ἵσως τὸ πιὸ ἐντυπωσιακό. Εἶναι τὸ στοιχεῖο ποὺ μὲ τὴν ἐναλλαγὴ του διαφοροποιεῖ τὴν κατὰ τὰ ἄλλα ὅμοια ἀκολουθία σὲ δύο, ποὺ γιὰ νὰ διακρίνονται ὀνομάζονται ἡ μία «Μεγάλη Παράκλησις» καὶ ἡ ἄλλη «Μικρά». Καὶ οἱ δύο κανόνες ἔχουν ἵσο ἀριθμὸ τροπαρίων, 32 τροπάρια ὁ καθένας-τέσσαρα σὲ κάθε ὥδη, τοῦ μεγάλου ὅμως κανόνα τὰ τροπάρια καὶ οἱ είρμοι, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἔξαρτωνται τὰ τροπάρια, εἶναι φανερὰ ἔκτενέστερα.

Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶναι, νομίζω, ἀρκετὸ νὰ αἴτιολογήσει τὸ ἐπίθετο «μέγας» σ' αὐτόν. Φαίνεται ὅτι ὁ μέγας αὐτὸς κανὼν ἐψάλλετο πανηγυρικώτερα, ἴδιαιτέρως κατὰ τὴν περίοδο τοῦ δεκαπενταύγουστου, ὅπως δείχνουν καὶ τὸ ἔξαποστειλάριο «Ἄπόστολοι ἐκ περάτων...», ποὺ ψάλλεται στὸ τέλος του. Κατόπιν καὶ ἡ ἐπανάληψις τῶν δύο τροπαρίων «Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων...» καὶ «Ἐπίβλεψον ἐν εὔμενείᾳ...», ποὺ γίνεται στὸ τέλος κάθε ὥδης τοῦ μεγάλου, ἐνῶ στὸν μικρὸ μόνο στὸ τέλος τῆς γ' καὶ τῆς ζ' ὥδης, μαρτυρεῖ μία τάση πρὸς ἔξαρση ἐπὶ τὸ πανηγυρικώτερον τοῦ πρώτου. Ό μικρὸς ἐψάλλετο, ὅπως καὶ ἡ ἐπιγραφὴ του μαρτυρεῖ, καθ' ὅλο τὸ ἔτος «ἐν πάσῃ περιστάσει καὶ θλίψει ψυχῆς».

Κατὰ τὴν ἰσχύουσα σήμερα πράξη, οἱ δύο κανόνες κατὰ τὴν περίοδο τοῦ δεκαπενταύγουστου ψάλλονται ἐναλλάξ, γιὰ τὴν ἀποφυγὴ, προφανῶς, τῆς μονοτονίας, στὸ τέλος τοῦ ἐσπερινοῦ ὅλων τῶν ἡμερῶν ἔκτὸς ἀπὸ τὸν ἐσπερινὸ τῶν Σαββάτων, τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τῆς Κοιμήσεως.

Αὕτη ἡ σύνδεση τῆς παρακλήσεως μὲ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἐσπερινοῦ μας φέρνει στὸ νοῦ τὴν ἀντίστοιχο μοναχικὴ τάξη, ποὺ στὶς ὄλονυκτίες τῶν μονῶν συνάπτεται ὁ ὅρθρος στὸν ἐσπερινό. Ἡ ὅλη ἀκολουθία δηλαδὴ τοῦ ἐσπερινοῦ καὶ τῆς παρακλήσεως μαζί, γίνονται σὰν ἔνα εῖδος μικρᾶς παννυχίδος στὰ μέτρα καὶ τὶς

δυνατότητες τῶν ἐνοριῶν, μικρῆς ὀλονυκτίας πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου.

Ἄν προσέξουμε τὴ δομὴ τῆς ἀκολουθίας τῆς παρακλήσεως, θὰ ἀναγνωρίσουμε σ' αὐτὴν τὸ σχῆμα καὶ τὴ διάταξη ἐνὸς ὑποτυπώδους ὅρθρου. Ἀρχίζει μὲν ἔνα θρηνητικὸ ψαλμό, τὸν τελευταῖο τῶν ψαλμῶν τοῦ ἔξαψαλμου («Κύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου...»-ψαλμὸς 142ος), τὸ «Θεὸς Κύριος...» μὲ τὰ Θεομητορικὰ τροπάρια «Τῇ Θεοτόκῳ ἐκτενῶς νῦν προσδράμαμεν...» καὶ «Οὐ σιωπήσωμεν ποτὲ Θεοτόκε...», τὸν 50ο ψαλμὸ «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου...», τὸν Κανόνα μὲ Κάθισμα στὸ τέλος τῆς γένερος καὶ τὸ Κοντάκιο στὸ τέλος τῆς οἵδης καὶ τὴν παρεμβολὴ τῶν ἀναβαθμῶν, τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς Συναπτῆς του, μὲ τὰ τροπάρια ποὺ συνοδεύουν τὸν 50ο ψαλμὸ στὸν ὅρθρο, τὰ μεγαλυνάρια μετὰ τὴν θέραν καὶ στὸ τέλος τροπάρια πού μποροῦν νὰ παραληλισθοῦν πρὸς τὰ ἔξαποστειλάρια τοῦ ὅρθρου στὸ Μέγα Παρακλητικὸ κανόνα ἥ πρὸς τὰ ἀπόστιχα τοῦ ὅρθρου στὴν μικρὰ Παράκληση. Ἀν συνδυάσουμε μάλιστα τὰ ἀνωτέρω πρὸς τὴν τάξη ποὺ ἴσχυει στὶς ἑορτὲς τῶν ἀγίων, ποὺ ὡς πρῶτος κανὼν στὸν ὅρθρο ψάλλεται ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω παρακλητικοὺς κανόνας πρὸς τὴν Θεοτόκο, δὲν μᾶς μένει καμιὰ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ στὶς παρακλήσεις ἔχουμε ἔνα Θεομητορικὸ παρακλητικὸ ὅρθρο κατὰ τὸν τύπο τῶν μοναχικῶν ὀλονυκτιῶν.

Ο μικρὸς κανὼν φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοστηρίκτου μοναχοῦ ἥ τοῦ Θεοφάνους, πού Ἰσως πρόκειται γιὰ τὸ ἕδιο πρόσωπο ποὺ χαρακτηρίζεται πότε μὲ τὸ κοσμικό, πότε μὲ τὸ μοναχικό του ὄνομα. Ποιὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὅμώνυμους ποιητὲς εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ κανόνος αὐτοῦ δὲν εἶναι εὔκολο νὰ προσδιορισθεῖ.

Τοῦ μεγάλου ποιητὴς εἶναι ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Θεόδωρος Δούκας ὁ Λάσκαρις (1222-1258). Ο δεύτερος αὐτὸς κανὼν ἔχει μᾶλλον προσωπικὸ χαρακτήρα καὶ ἀναφέρεται εἰδικῶς στὰ παθήματα καὶ τὶς περιστάσεις τοῦ βίου τοῦ πολυπαθοῦς αὐτοῦ βασιλέως. Ο πρῶτος εἶναι γενικότερος καὶ ταιριάζει σὲ κάθε ἄνθρωπο θλιβόμενο, ἀσθενοῦντα καὶ πάσχοντα ἀπὸ πνευματικὲς καὶ σωματικὲς ἀσθένειες, ἀπὸ ἐπιβουλὲς δαιμονικὲς καὶ κάθε ἄλλο

ψυχοσωματικὸ κίνδυνο.

Καὶ οἱ δύο Κανόνες ψάλλονται σὲ ἥχο πλ. δ'. Ἡ α' ὡδὴ τοῦ Μικροῦ ἔχει εἰρμὸ τὸ «Ὕγράν διοδεύσας», τοῦ μεγάλου τὸ «Ἀρματηλάτην Φαραώ». Καὶ οἱ δύο ἀμιλλῶνται στὴν ἐκλογὴ ὡραίων εἰκόνων, λεπτοῦ καὶ εὔγενοῦς τρόπου ἐκφράσεως τῆς δεήσεως, ζωηρῆς περιγραφῆς τῶν θλίψεων καὶ τῶν συμφορῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων πίστεως, πόνου, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδος καὶ ἐγκαρτερήσεως. Ὁ θρῆνος τοῦ πιστοῦ δὲν εἶναι ἐκφραση ἀπογνώσεως καὶ ἀπελπισίας, ἀλλὰ αἴτηση τοῦ Θείου ἐλέους καὶ τῆς βοηθείας τῆς Θεοτόκου γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἄγωνος τοῦ βίου καὶ γιὰ τὴν νικηφόρο ἀντιμετώπιση τῶν πειρασμῶν.I.M.P.K.

Τοῦ Ἰωάννου Μ. Φουντούλη,

Ἄπο τό βιβλίο: Λογικὴ Λατρεία, Θεσ/κη 1971, σ. 173-178).

Πηγή:orthodoxia-ellhnismos.gr